

Uhl Skřivanová, V. BUKO15 – Slepé skvrny. Mezinárodní kongres Mozarteum Salzburg 2015. Kultura, umění a výchova, 3(1). 2015. [cit. 2015-03-26]. ISSN 2336-1824. Dostupné z:

http://www.kuv.upol.cz/index.php?seo_url=aktualni-cislo&casopis=8&clanek=90.

BUKO15 - Slepé skvrny. Mezinárodní kongres Mozarteum Salzburg 2015

Věra Uhl Skřivanová

Anotace: Cílem zprávy je informovat o mezinárodním kongresu BUKO15 v rakouském Salcburku, který se konal 13. – 15. 2. 2015 a prezentaci projektu Comenius. Pozornost je přitom věnována především obsahu aktuálního odborného diskurzu v německy mluvících zemích. Text je výstupem projektu 538568-LLP-1-DE-COMENIUS-CMP.

Klíčová slova: mezinárodní kongres BUKO15, prezentace projektu Comenius, Německo, Rakousko, Švýcarsko, pedagogika umění, výtvarná výchova, výtvarná tvorba.

Úvod

Ve dnech 13. – 15. února 2015 se v rakouském Salcburku konal celoněmecký kongres BUKO15 (viz <http://www.buko15.eu/>), který navazuje na tradici pravidelně od r. 2013 organizovaných spolkových kongresů umělecké pedagogiky (Generační dialog, Mnichov 2003; Pedagogika umění v projektu všeobecného vzdělávání, Lipsko 2005; (Ne)předvídatelné učení: umění – kultura – obraz, Dortmund 2007; Orientace: pedagogika umění, Düsseldorf 2009 a Participace, Drážďany 2012). Tentokrát však kongres nebyl „pouze“ spolkový, jak zdůraznil hlavní organizátor Franz Billmeyer, ale sdružoval veškeré německy mluvící země, protože setkání společně organizovali a zúčastnili se výtvarní pedagogové z Německa, Rakouska a Švýcarska i někteří další hosté z Nizozemí, Maďarska a Čech.

1. Slepé skvrny odborného diskurzu pedagogiky umění německy mluvících zemí

Nezvykle se může jevit téma kongresu „slepé skvrny v pedagogice umění“. Organizátoři si kladli za cíl odhalit a tematizovat takové oblasti pedagogiky umění, kterým dosud nebyla věnována dostatečná pozornost, a proto je třeba, aby vzešel impuls k jejich zkoumání. Dalším cílem kongresu pak bylo

umožnění komunikace a vzájemné výměny mezi různými zeměmi a tvorba evropské komunity oboru výtvarná výchova.

Pro kongres tak byla typická značná heterogenita témat a názorových východisek i forem příspěvků. Jednotlivé příspěvky byly rozděleny do sekcí, které zastupovaly velice abstraktní kategorie: budoucnost, transfer teorie – praxe, obrazy spjaté s určitou rolí, škola konkrétně, vědní kontexty, heterotopie. Sekce tak sdružovaly různorodé příspěvky. Na straně druhé uvolněnost koncepce podporovala otevřenou atmosféru kongresu. Moderní a prostorný foyer budovy Mozartea se při každé přestávce naplnil odbornou veřejností a dialog, započatý v přednáškových sálech, pokračoval v klidném a přátelském duchu dál.

1.1 Tematika kongresových příspěvků

Zajímavé je analyzovat pestrou tematiku přednesených příspěvků, a porovnat tak teoretický diskurz německy mluvících zemí s užším odborným diskurzem českým. Obecně lze konstatovat, že německy mluvící země často řeší poměr umění a pedagogiky v rámci oboru. Tematizují napětí mezi uměním a pedagogikou, rozkol mezi teorií a praxí. Zamýšlí se nad přínosem oboru pro všeobecné vzdělávání, skicují podobu budoucí pedagogiky umění, na straně druhé se pokouší o revizi historie oboru. Dotazují se, kolik umění je třeba v pedagogice umění a odmítají umělecko-pedagogické umění.

Někteří autoři didaktické procesy přirovnávají ke strategiím uměleckým, hledají možnosti realizace pedagogického výzkumu v rámci umění. Vnímají slepá místa pedagogiky umění v dosud málo poznáných didaktických procesech, v oborovém učení samém. V tomto ohledu je možné vysledovat obdobný teoretický důraz na obsahový přístup k výuce jako u nás. Nově je opět pozornost v německy mluvících zemích obrácena k vývojové psychologii ve vztahu k dětskému výtvarnému projevu a vlastnímu oborovému učení žáka, k vizuálnímu vnímání dítěte a jeho obrazovým preferencím. Důraz je kladen na sebereflexi žáka a jeho nalézání pozice v kulturním poli. Výzkumy jsou věnovány například možnostem zobrazování prostoru dětmi. Pozornost je věnována specifickým oborovým problémům žáků. Na straně druhé je pozornost věnována také učiteli a jeho roli v procesu vzdělávání, např. na čem se zakládá jeho kompetence provádět korekci umělecko-tvůrčích procesů?

Zástupci tzv. obrazové orientace (Bildorientierung) se zabývají soudobou vizuální kulturou. Definují dimenze obrazové kompetence, vzdělávací relevanci konkrétních obsahů, zabývají se problematikou tvorby kurikula, přípravou kvalifikačního modelu pedagoga umění, přípravou pedagogů umění.

Do výtvarné pedagogiky pronikají poznatky z oblasti nových médií (tematizovány jsou 3D programy, médium videa, filmu, vzdělávací potenciál mobilu, smartphonu a tabletu, širokého pole internetu a s tím spojené problematiky konzumní kultury), poznatky z oblasti ekologie, módy, designu a stylingu, místo v pedagogice umění v posledních letech nalezla také problematika transkulturní a globalizované společnosti a diversity. Umělecká pedagogika v kontaktu se soudobým uměním reaguje

na společenské a politické problémy. Oblast filozofie je rovněž identifikována jako slepá skvrna oboru.

Z hlediska metodologie je nově řešena problematika performativních procesů umění v pedagogice umění, umění ve veřejném prostoru, je tematizováno také místo vzdělávání, vztah mezi prostorem,

tělem a zvukem. Pedagogika umění řeší sociální tematiku – participaci různých sociálních skupin společnosti na společném díle, gender jako možnost rovnoprávné pedagogiky umění, inkluzivní umělecko-pedagogické vzdělávání.

1.2 Mezinárodní spolupráce

Jedním z hlavních cílů kongresu pak byla také podpora mezinárodní spolupráce. Místo v programu získala německy hovořící tematická síť ENViL (European Network of Visual Literacy, <http://envil.eu/>), které jsem členem, aby představila naše snažení vytvořit návrh evropského referenčního rámce vizuální gramotnosti (EU projekt Comenius). Tato tematika odbornou veřejnost velice zaujala a jak se dalo očekávat, rozpoutala rozporuplné reakce a diskuzi.

Mezinárodní oborová spolupráce byla rovněž podporována ze strany BDK Fachverband für Kunstpädagogik, referát Internationales. Také můj příspěvek, ve kterém jsem se snažila představit potenciál a možné nástroje soudobé srovnávací výtvarné pedagogiky, si kladl obdobné cíle. Oproti mnohým kolegům jsem však zastáncem názoru, že předpokladem skutečné výměny a spolupráce je hlubší poznání oborových kontextů daných zemí, školství a významů, které jsou spjaté také s jazykem. Na základě vlastních mezinárodních srovnávacích výzkumů a spolupůsobením v tematické síti ENViL a EU projektu Comenius docházím k přesvědčení, že paradigma oboru je zakotvené v konkrétním jazyce, a proto je třeba se zabývat jak „oborovým myšlením“, tak „myšlením v jazyce“ konkrétních zemí.

2. Průběh kongresu

Program kongresu sestával z několika hlavních hodinových přednášek a sekcí, ve kterých byla řešena různorodá výše naznačená tematika. Příspěvkům v sekcích přitom byla věnována i hodina a půl, a tak zúčastnění, kteří se sešli v jedné sekci, měli dostatek prostoru pro hlubší dialog nad zvoleným tématem. Je jasné, že nebylo možné navštívit veškeré nabízené přednášky, workshopy či diskuze, protože v průběhu tří kongresových dní bylo realizováno přes šedesát příspěvků.

2.1 Vybrané přednášky a diskuzní fóra

Úvodní přednáška Marie-Luise Angerer z Kunsthochschule für Medien Köln nesla titul „O všudypřítomnosti médií a jejich elementární dimenzi. Kritické poznámky o nutnosti esteticko-politické pozornosti“. Autorka si kladla otázku, v čem spočívá v současné době digitálně

manipulovatelných obrazů přidaná hodnota umění? Kde začíná umělecká intervence a jak se odlišuje od strategií politických a jiných? Tematizovala tak na základě optiky mediálních studií, politických a společenských věd otázky, které v pedagogice umění teprve nacházejí své místo.

Jochen Krautz z Bergische Universität Wuppertal v přednášce „Učení a praxe pedagogiky umění“ zdůraznil jako stále slepé místo našeho oboru vlastní proces učení a apeloval na nutnost realizace

umělecko-didaktických výzkumů. Učení oborovým obsahům přitom vnímá ve vztahu k doménám uměleckého vyučování: vnímání (Wahrnehmen), představivosti (Vorstellen), výrazu (Darstellen) a zprostředkování (Mitteilen). J. Krautz zdůraznil potřebu didaktické kreativity se zapojením vývojové psychologie, s orientací na spirálové kurikulum. Vznosl požadavek rozvoje metakognice „visible learning“. V závěru pak odkázal na právě vydanou knihu autorského kolektivu: Alexander Glass, Ulrich Heinen, Jochen Krautz, Monika Miller, Hubert Sowa, Bettina Uhlig „Kunstunterricht verstehen. Schritte zu einer systematischen Theorie und Didaktik der Kunstpädagogik“ (2015).

Rudolf Preuss z Universität zu Köln a Johannes Kirschenmann z Akademie der Bildenden Künste in München nazvali svůj příspěvek „Zprostředkování umění mezi autonomií a závislostí“. Výchozím impulsem diskuze mezi zástupci univerzit, učiteli ze školní praxe a studenty učitelství se stalo interview prezentované formou studentské videonahrávky. Studenti učitelství z Kolína nad Rýnem a Mnichova pokládali učitelům v praxi otázky, které se týkaly přínosu školního předmětu umění pro všeobecné vzdělávání. Na základě zhlédnutých interview se rozvinula mezi zúčastněnými diskuze nad tématem, jak argumentovat význam našeho oboru. Někteří účastníci diskuze kritizovali nedostatečné využívání vizuálních oborových argumentů v dialogu se společností, navrhovali rozvinout vizuální jazyk takových argumentací. Jiní poukazovali na mezeru mezi teorií a praxí. J. Kirschenmann podpořil učitele, vyjádřil se, že hlavní argumenty pro existenci našeho oboru spatřuje v každodenní školní realitě.

Bernd Sommer z Europa-Universität Flensburg představil nové možné pole zájmu našeho oboru „Design transformace aneb tvorba kultury mála“. Z ekologického hlediska připomněl, že spotřeba energie ve 20. století vzrostla desetkrát více než veškerá století předchozí. Poukázal na naši kulturu konzumu a stále větších potřeb. Jako protipól následně prezentoval projekt „reduktivní moderny“, jehož cílem je tvorba „kultury mála“, zahrnující snahy politické, urbanistické, architektonické až po produktový design. Stejně tak je možné identifikovat umělecké strategie, které se zabývají redukovanými strategiemi. Zviditelňují například původ a historii děl s cílem předat impuls divákovi a otevřít prostor pro úvahy o „designu transformace“, např. Julia Lohmann (<http://www.julialohmann.co.uk/work/gallery>).

Carl-Peter Buschkühle z Justus-Liebig Universität Giessen, Kunibert Bering a Rolf Niehoff věnovali společnou přednášku tvorbě kvalifikačního modelu (kvalifikačního profilu, profesního standardu) pedagogů umění. Rolf Niehoff akcentoval potřebu zprostředkovat komplexní obrazové kompetence žákům. Jako metaforu dnešní společnosti a její „obrazové kultury“ uvedl dílo umělce Erika Kesselse, jeho 24 hodinovou instalaci. Umělec za den vytiskl milión obrazů z Flickru, Facebooku, Googlu a nasypal je do galerie v Amsterdamu v r. 2011 (<http://www.bbc.co.uk/news/entertainment-arts-15756616>). Druhý přednášející, C. – P. Buschkühle vytyčil následující požadavky na kvalifikaci

výtvarných pedagogů: učitelé mají být zároveň umělci, kteří provází děti v rámci uměleckých procesů, zabývat se filozofií a rozvíjet pedagogickou teorii i praxi. S úsměvem připomněl, že „výtvarný pedagog je jediný žijící renesanční člověk.“ Kunibert Bering pak revidoval historický vývoj pedagogiky umění v Německu, přičemž si kladl otázky: Jak se umění prosadilo ve výuce kreslení? Kdy vstoupila do diskurzu našeho oboru pedagogika?

Z příspěvků metodologických velice zajímavou prezentaci představil Werner Fütterer z Europa-Universität Flensburg „Artgoing aneb místa vyučování umění v naší každodennosti“. Výuku přesunul ze školní instituce na ulici, hřbitov, do kostela, do kina atd. Pro své velice zajímavé projekty zakládá webové stránky: <http://kunstlernorte.net/>.

2.2 Doktorandské workshopy

V rámci kongresu byla nabídnuta doktorandům možnost zúčastnit se výzkumných workshopů ve dnech 12. – 13. 2. 2015. Cílem setkání bylo nabídnout zúčastněným odborné fórum. V rámci prvního dne tak měli mladí výzkumníci možnost se seznámit, diskutovat a poznat nové výzkumné postupy a metody. V druhém dni představil vědecký dorost dizertační práce, které jsou krátce před dokončením nebo práce, které před nedávnem byly obhájeny, např. Esther Richthammer: Analýza diskurzu; Katharina Schneider: Etnografický výzkum a zakotvená teorie. Exemplární příklady z oblasti raného estetického vzdělávání; Anne Gruber, Anna Schürch a Sascha Willenbacher: Experimenty s uměleckými strategiemi ve výzkumných procesech založených na týmové práci; Marion Thuswald: Výzkum dělá rozdíly. Un/doing differences v umělecko-pedagogických výzkumných procesech; Markus Gamper: Vizuální výzkum sítí. Vizuální sběr v rámci sociálních sítí pomocí softwaru VennMaker.

Závěr

V roce 2018 se můžeme opět těšit na další ze spolkových kongresů pedagogiky umění, tentokrát v Mnichově 23. – 25. 3. 2018 a zároveň Lipsku 16. – 18. 11. 2018 (www.doko18.de). Na podzim tohoto roku pak bude vydána publikace kongresových příspěvků ze Salcburku, která představí mnohotvárnost kaleidoskopu soudobého diskurzu pedagogiky umění v německy mluvících zemích a naznačí, jakým směrem je třeba postupovat, aby některá témata nezůstávala pouze okrajovými, ale našla své naplnění.

Anglický název: BUKO15 - Blind Spots. International Congress Mozarteum Salzburg 2015

Anotace – anglicky: The goal of this contribution is to inform about the arrangement of International Congress BUKO 15 in Salzburg – Austria, which was held on the 13th to 15th of February 2015, and the Presentation of Comenius Project. It is essentially focused at the content of

This project has been funded with support from the European Commission. This publication [communication] reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Publikation, Partner Nr. 4

Autor: PhDr. Věra Uhl Skřivanová, Ph.D.

Lifelong
Learning Programme

With the support of the Lifelong Learning Programme

professional discourse, currently being in use in German speaking countries and in international cooperation.

Klíčová slova – anglicky: international congress BUKO15, Comenius Presentation, Germany, Austria, Switzerland, art education.